

BİLİMİN TOPLUMSAL KULLANIMLARI-PIERRE BOURDIEU

BOURDIEU, Pierre (2018), *Bilimin Toplumsal Kullanımları- Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi İçin*, Heretik Yayın, Ankara, 134 s., 3. Baskı, Çeviren: Levent ÜNSALDI, ISBN: 978-605-65224-8-2

Rumeysa DİNÇER*

Article Info

Kitap Tanıtımı

Geliş Tarihi: 08/05/2024

Kabul Tarihi: 19/08/2024

Atıf

Dinçer, R. (2024). Bilimin Toplumsal Kullanımları- Pierre Bourdieu (Kitap İnceleme). *Anasay*, 29,180-184.

Book Reviews

Received: 08/05/2024

Accepted: 19/08/2024

Cite this article as:

Dinçer, R. (2024). Social Uses of Science - Pierre Bourdieu (Book Review). *Anasay*, 29,180,184

Kitabın yazarı olan Pierre BOURDIEU 1930 yılında dünyaya gelmiştir. Bir dağ köyünde doğan Bourdieu Fransa'nın önemli okullarından biri olan École Normale Supérieure'ü bitirmiştir. Cezayir'de askerlik yaptığı sırada etnolojiye ilgi duyan yazar kabil topluluklar üzerinde çalışmalar yapmıştır. 60'lı yıllardan sonra Fransa'ya dönmüş ve Sorbonne'de Raymond ARON'un asistanlığını yapmaya başlamıştır. Ardından École des Hautes Études en Sciences Sociales'de araştırma direktörlüğü yapmaya başlamıştır. 1975 yılından itibaren de Actes de la Recherche en Sciences Sociales dergisini kurmuş ve editörlüğünü üstlenmiştir. 1981 yılında ise Collège de France'de Sosyoloji kürsüsüne seçilmiş ve 1998 yılında Raisons d'agir isimli derneği kurmuştur. Eğitimden başlayarak çeşitli kültürel alanlardaki üretim, yeniden üretim, ayrışım mekanizmalarını inceleyen ve pek çok önemli çalışması bulunan Pierre Bourdieu, 23 Ocak 2002 tarihinde Paris'te vefat etmiştir. Yazarın yaygın kitapları arasında; "Bekarlar Balosu & Fransa Kırsalında Köylülerin Krizi, Kültür Üretimi & Sembolik Ürünler Sembolik Sermaye, Sosyolojiyi Düşünmek / Düşünümselliğe Dönüş" Gibi Kitaplar Vardır.

İncelediğimiz Kitap 3 ayrı bölümden oluşmaktadır denebilir. İlk olarak kitabın çevirmeni Levent Ünsaldı, uzun bir önsöz ele almıştır. Ardından Patrick Champagne tarafından bir önsöz mevcuttur. Devamında yazarın ifadeleri mevcuttur. Yazarın bölümü 9 ayrı başlıktan oluşmaktadır. Kitap, INRA (Ulusal Zirai Araştırmaları Enstitüsü) tarafından gerçekleştirilen "Sorularla Bilim" adlı panelde yapılan konuşmanın derlemesinden oluşmaktadır. Kitap, genel olarak "bilim, bilim sosyolojisi, rölativizm, alan teorisi, özerklik, bilimsel sermaye, cismani iktidar, hususi iktidar ve nesnellik" gibi kavramlardan sıklıkla bahsetmektedir. Kitabın incelenmek üzere ele alınmasının temelinde bilimin toplumsal olarak nasıl ele alınacağını anlamak, yazarın bu konudaki fikrini öğrenmek ve farklı bakış açılarıyla bu konu hakkında fikir sahibi olmak yatmaktadır.

* Arş. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet, rumeysadinicer@esenyurt.edu.tr., ORCID 0000-0003-3795-8901

Kitap, öncelikle Levent Ünsaldı'nın takdimiyle başlamaktadır. Levent Ünsaldı kitaba giriş mahiyetinde bazı kavramları ve konuları ele almaktadır. Bu durum kitabın anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Devamında Patrick Champagne yazarın hayatı ve çalışmaları hakkında uzun uzun bilgi vermektedir. Ardından yazar söz hakkı almaktadır. 9 ayrı bölüme ayırarak bilimin özerkliği üzerine yani alan teorisi üzerine konuşma gerçekleştirmektedir. Kitap, kısaca bilim alanlarının özerk olmasının kıymetinden ve nasıl olunabileceğinden bahsetmektedir.

Kitabı ve incelemeyi daha iyi anlamak için sıklıkla karşımıza çıkan kavramları tanıtmak gerekmektedir. Bourdieu'a göre alan, konumların birbiri ile olan ilişki şekillerini belirtir. En büyük alan olarak karşımıza toplum çıkmaktadır. Toplum içinde de başka alanlar mevcuttur ve bu alanlar birbirlerinden hiçbir zaman tamamen bağımsız değildir. Bourdieu'a göre toplumsal düzeyde yaşanan olayların anlaşılabilmesi için her alanın detaylı olarak tanımlanması gerekmektedir (Dursun 2018 s. 76). Öne çıkan bir diğer kavram ise rölativizmdir. Rölativizm; görecelik anlamına gelip bilimde tek bir doğrunun değil birçok doğrunun olduğunu savunmaktadır (Arslan 2018, s.32). İktidar kavramına bakıldığında da Bourdieu'a göre sosyal dünyayı kavrayabilmek için mevcut tüm iktidarları sorgulamak gerekmektedir ve özellikle sosyologlar ne kadar iktidarı eleştirir ve yalanlarsa o kadar bilimsel işlevlerini yerine getirir (Bourdieu 1997, s. 45). Özerklik ise kelime anlamı olarak bir topluluğun kendi yasalarını kendi koymasudur (TDK, 2024). Bourdieu'a göre ise bir alan oluşumun 3 aşaması vardır ve ilk aşama özerkliğin oluşmasıdır. Alanın özerkleşmesi bir yönden içinde bulunduğu alana karşı direniş göstermesidir (Özsöz 2007, s. 18). Yazar iktidar türlerinden, nesnellik ve özerklik kavramlarından sık sık bahsederek bilimin tarafsızlığının nasıl korunabileceğinden bahsetmektedir.

Levent Ünsaldı'nın takdim bölümünü ele aldığımızda farklı sosyologları de ele alarak alan teorisi, nesnellik, özerklik, rölativizm ve bilgi sosyolojisi kavramlarını tartışmaya sunmaktadır. Aslında bir eleştiri havasında yazılan bir bölümdür. Ünsaldı, bu kavramları tanıtmakta ve ülkemizde yapılan sosyolojiyi bu kavramlar üzerinden eleştirmektedir. Öncelikle bilimin bilgi sosyolojisi ve güçlü program terimlerinin ana hattını, benzerliklerini ve farklılıklarını okuyucuya aktarmaktadır. Güçlü programı terimi ile bilimin nesnelliği ve sorgulanamazlığı eleştirilmektedir. Ünsaldı, bilimsel bilginin nesnelliği ve tarafsızlığı ile net bilgi oluşunun eleştirisi üzerinden bilim sorgulanamazlar ile sorgulanabilirler arasındaki farkları açıklar. Bunun üzerine Mertoncu işlevsellikten, Spengler'den ve Kuhn'un Paradigma kavramından örnekler verir. Ardından rölativizmin bu konuyu nasıl alevlendirdiğinden ve rölativist kişilerin de konu içinde ikiye ayrıldığından bahsetmektedir. Rölativist kişiler makro ve mikro olarak eleştirilerinde ayrışmaktadır. Bazı rölativist kişiler sosyal bilimsel bilginin oluşumu üzerindeki etkisini tarihsel bir perspektif ile ele alırken diğerleri bilimin mahreminde ele almaya tercih eder. Yani bilimsel bilginin üretildiği yerlerde ne olup bittiğini çalışmalarının merkezine koyulduğunu ifade eder. Yazar, kendi fikirlerini de belirtmekte ve rölativizmi bazı konularda eleştirmektedir. Rölativizmin bilimi tamamen yok etme veya yanlı saymasını yanlış olduğu belirtmektedir. Bu durumu şu cümleyle özetlemektedir; "*Leğendeki kirlı suyla beraber bebeği de fırlatıp atmak söz konusu gibidir...*" (syf. 20). Ünsaldı devamında eleştiri oklarını Türkiye'ye ve Türk Sosyologlara çevirmektedir. Rölativizmin ve bilim sosyolojisinin bir "rahatsızlık verme" durumundan dolayı Türk Sosyologların işine gelmediği dile getirmektedir. Cismani iktidara sahip olan bilim insanlarının rölativizme ve bilim sosyolojisine yaklaşmadığını ve bunun "*yediği kaba tükürme*" (syf. 34) durumu olduğunu belirtir.

Ünsaldı devamında şöyle demektedir; "*Oysa Weber'ı dediği gibi "Özel bir bilimsellik rejimine" sahip olması, yani tarihsellik içermesi sebebiyle, özellikle sosyolojinin bu sorgulamayı yapması, kendi üzerine, kendi ürettiği bilgi üzerine, bu bilginin oluşum şartları üzerine sürekli bir refleksif ihtiyat içerisinde bulunması elzemdir.*" (syf. 35). Ünsaldı, son olarak Türk Sosyolojisinin hegemonyasını (siyasi-medya-güç) eleştirmekte

ve tekrardan ele alınması gerektiği belirtmektedir. Türk Sosyolojisinin daha özerk olması gerektiğini bunun için yöntemlerin nesnelleştirilmesi gerektiğini, sınırlarının yeniden çizilmesi gerektiğini ve son olarak bunları yaparken tarihe de bakılması gerektiğini belirtir. Ünsaldı'nın eleştirel yaklaşımını desteklemekteyim. Cismani iktidar bilim dünyasının hegemonyasını artırmaktadır. Bu durum hem özerkliğine hem de tarafsızlığına zarar vermektedir.

Kitabın devamında önsöz niteliğinde Patrick Champagne (Araştırma Direktörü, INRA) tarafından yazarın hayatından ve çalışmalarından bahsedilmiştir. Panelde, Pierre Bourdieu'nun konuşmasının öncesinde yapılan takdimden derlenmiştir.

Ardından sözü Bourdieu almaktadır. Öncelikle alan teorisi kavramından bahsetmektedir. Alan teorisi üzerinden bilim sermayesi, güç, özerklik, hasbi ilim, hizmetkar bilim kavramlarına değinilmiştir. Yazar, bilim alanlarının özerk olması gerektiğinden bahsetmektedir. Özerkliği şöyle özetlemektedir; “*Kendine özgü yasalarla donanmış bu mikrokozmosu işaret etmeye yarar.*” (syf. 63). Özerliğe sahip bilim dalının en büyük özelliği olarak da yazar şu kriteri öne sürmektedir; “*Alanın özerkliğinin en görünür tezahürlerinden biri, dış tazyik ve talepleri hususi bir biçime sokarak kırıp-yansıtma kabiliyetidir.*” (syf. 64). Yani yazar, bilimin devlet veya başka güçlerden destek almasının devamlılık için olağan olduğunu ama dışarıdan gelen etkilerin bilimin özerkliği ile alana uygun olarak şekillenmesi gerektiğini belirtmekte ve böylelikle bilimin, hizmetkar ilim değil hasbi ilim olacağını ifade etmektedir. Ayrıca özerklik için bilim kaynaklarının yani faillerinin ve failler arasındaki ilişkilerin nesnelleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Fakat sosyal bilimlerde özerklik diğer bilim alanlarından kıyasla çok daha zor sağlanmaktadır. Bourdieu'a göre de sosyoloji alanında özerkliğin özel sektörde çalışan pratisyen sosyologlara kıyasla üniversitelerde çalışan akademisyenlerin daha kolay özerkliğini sağlayacağını düşünmektedir. Çünkü özel sektörde çalışan sosyologların müdürlerin istekleri doğrultusunda çalışmalarını gerçekleştireceğini ifade etmiştir (Palabıyık 2020, s. 124).

Yazar ilerleyen bölümlerde bilimsel sermayeler olarak “Cismani iktidar” ve “Hususi İktidar” kavramlarından bahsetmektedir. Bilim alanında kayda değer bir bilim insanı olmak için bu iki iktidar türlerinden faydalandığını belirtir. Cismani iktidara sahip olan kişi ülkesinin güç kaynaklarından beslenmektedir (siyasi ve medya) ve bu kişiler genellikle yönetici kadrolarındaki kişilerdir. Hususi iktidara sahip olan kişiler ise alanda öne çıkan ve fark yaratan çalışmalar yapmış kişilerdir. Yazar bu iki iktidar türünün bir insanda birleşmesinin çok güç olduğunu da eklemiştir. Geçmişe bakıldığında iktidar ve bilim arasındaki ilişkinin her zaman var olduğu görülmektedir. Bazen bilgi iktidar tarafından kullanılan bir araç (Cismani iktidar) iken bazen de bilginin tak başına iktidar (Hususi iktidar) olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Bu ilişki ağının özellikle modernleşme döneminde daha da önem kazandığı söylenebilir. Çünkü sosyal bilimlerin aracılığıyla oluşturulmak istenen iktidar türü meşru hale getirilebilmekteydi (Bayram 2009, s. 2). Bourdieu'nun bahsettiği alan özerkliği burada önem kazanmaktadır. Cismani iktidarlığın yoğun olduğu bilim üretim alanlarında özerklikten ve nesnellikten bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Bahsettiği diğer kavramlar arasında “Buluş momentı” ve “Yenilik momentı” kavramlarıdır. Yazara göre bilimsel alanda yapılan her çalışma yenilik getirecek çalışma değildir. Dolayısıyla dışarıdan baskı yaparak bilimi hegemonya altına alan güçler yenilik momentini ağırlık vermektedir. Bu durum bilimin özerkliğini kısıtlamaktadır. Yazarda bu iki momentin bilim alanı içinde birleştirilerek özerklikte ısrarcı olunması gerektiğini belirtmektedir. Tabi ki yazara göre de bu iş çok da kolay değildir. Yazar, iki alanı birleştiren özerklik için devletin isteklerine karşı mücadele etmek ve devletin nüfuzundan bağımsız olmak için yine devletin kendisinden faydalanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda

Anglosaksonların “azledilemez memur” kavramından örnek vermektedir. Böylelikle devlete karşı özerkliklerinin garanti altına alınabileceğine değinmektedir.

Yazar son bölümlerde ele aldığı ve eleştirdiği durumlara INRA kurumu üzerinden ele alarak önerilerde bulunmaktadır. Mesela öneri olarak, idari kadroda yer alan kişilerin de özerkliğin devamı için araştırmacılara tabii ettiği değerlendirme kriterlerine uygun bir şekilde kendilerinin de tabi olmasını gerektiğini belirtir. Ayrıca yazar “Realpolitik iletişim” kavramı ile “İletişimsel eylem” kavramından farklı olarak “rasyonel iletişimi” sekteye uğratabilecek sosyal engelleri doğrudan hedef alarak ortadan kaldırılması gerektiğini önermektedir. İletişimsel eylem kuramı, Habermas’a ait olup temelinde insanlar veya kitleler arasındaki uzlaşımı amaçlamaktadır (Akkol 2019, s. 176). Yazar, bilimin özerkliği için iletişimsel eylemden ziyade rasyonel iletişimi ön plana çıkarılması gerektiğini belirtmektedir. Ardından yazar, rasyonel iletişimin tam olarak gerçekleşmesinde engel olan durumlardan biri olarak dış iktidarın iç mücadelelere dahil olmasını eleştirir.

Kitabın dili günlük dilden ziyade daha ağıdalı bir dil yapısındadır. Bu durum okuma güçlüğünü artırmaktadır. Kitapta yazar tarafından anlatılmak istenen durum bir seminerdeki konuşmasından derlendiği için dar tutulmuştur. Levent Ünsaldı’nın öncesinden uzun bir takdimde bulunması ve yazara ait kavramların tartışılması kitabın anlaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır. Yazar kitapta şu ifade de bulunmuştur; “*Kişisel fikir bir lükstür.*” (syf. 125). Yazarın bu lükse sahip olduğu kanaatindeyim. Bilimin özerkliği üzerine oluşturduğu alan teorisi çok kıymetlidir. Özerkliğin nasıl olacağı dolayısıyla nesnellik ve evrenselliğin sosyal bilimlerde nasıl gerçekleştirileceği birçok kişinin aklını kurcalamaktadır. Bourdieu’nun bu husustaki önerilerinin faydalı olduğunu düşünüyorum. Faillerin ve failler arasında ilişkilerin nesnelleştirilmesi ile dışarıdaki güçten gelen durumların bilim alanının kendi kaideleri ile kırıp- yansıtmanın özerklik için gerekliliği önemlidir. Yazarın ve Ünsaldı’nın eleştirel yaklaşması ve acımadan kendi kurumlarını eleştirmesi okuma zevkini artırmaktadır. Bu konuda farklı önerilere ve fikirlere sahip olmak isteyen kişilerin de bu kitabı okunmasını önermekteyim.

KAYNAKÇA

- Akkol, M. L. (2019). Jürgen Habermas’ın İletişimsel Eylem Kuramı Ve Kamusal Alan Kavramının Analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 37, 171-180.
- Arslan, H. (2018), Epistemik Cemaat Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bayram, A. K. (2009). Modernlik ve sosyal bilimler: Bilgi, iktidar, etik ve toplum. Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 2.
- Bourdieu, P. (1997) Toplumbilim Sorunları (Çev: Işık Ergüden) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu ile düşünmek. Global Media Journal , 8(16), 68-120
- Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu’nün temel kavramlarına giriş. Sosyoloji notları, 15-21.
- Palabıyık, A. (2020). Pierre Bourdieu sosyolojisinde habitus, sermaye ve alan üzerine. Habitus Toplumbilim Dergisi, 1, 1-22.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (2024), 26.07.2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Etik Beyan

“İmparatorluk Vârisi Mustafa Kemal Atatürk” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declares that this study has received no financial support.
